

ІШКОВ С. В.

аспірант
ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського
sv_ishkov@mail.ru

СПІЛЬНА ЕНЕРГЕТИЧНА ПОЛІТИКА ЄС ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ІНСТИТУЦІЙНІ ФРЕЙМИ, МЕТОДИ, ІНСТРУМЕНТИ

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних засад використання засобів спільної енергетичної політики ЄС у контексті досягнення сталого розвитку, в тому числі з точки зору запозичення Україною вдалого досвіду ЄС. Визначено місце сталого розвитку в системі напрямів та цілей спільної енергетичної політики ЄС, охарактеризовано рівні провадження відповідної політики. Також автором виявлено особливості взаємодії її суб'єктів та об'єктів; класифіковано методи вироблення та реалізації спільної енергетичної політики ЄС. У статті надано характеристику та приклади ключових інструментів даної політики у контексті досягнення сталого розвитку та запропоновано практичні рекомендації щодо запозичення Україною європейського досвіду та активізації співпраці у даній сфері.

Ключові слова: спільна енергетична політика ЄС, метод вироблення політики, метод реалізації політики, об'єкт, суб'єкт, рівень провадження політики.

ІШКОВ С. В.

аспірант
ДонНУЭТ имени Михаила Туган-Барановского
sv_ishkov@mail.ru

ОБЩАЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА ЕС КАК СРЕДСТВО ДОСТИЖЕНИЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ФРЕЙМЫ, МЕТОДЫ, ИНСТРУМЕНТЫ

Целью статьи является исследование теоретических и практических основ использования средств общей энергетической политики ЕС в контексте достижения устойчивого развития, в том числе с точки зрения заимствования Украиной положительного опыта ЕС. Определено место устойчивого развития в системе направлений и целей общей энергетической политики ЕС, охарактеризованы уровни осуществления данной политики. Также автором выявлены особенности взаимодействия её субъектов и объектов; классифицированы методы выработки и реализации общей энергетической политики ЕС. В статье дана характеристика и приведены примеры ключевых инструментов данной политики в контексте достижения устойчивого развития, а также предложены практические рекомендации по заимствованию Украиной европейского опыта и активизации сотрудничества в данной сфере.

Ключевые слова: общая энергетическая политика ЕС, метод разработки политики, метод реализации политики, объект, субъект, уровень осуществления политики.

ISHKOV S. V.

postgraduate student
DonNUET named of M. Tugan-Baranovskyy
sv_ishkov@mail.ru

EU COMMON ENERGY POLICY AS AN ENGINE FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT: INSTITUTIONAL FRAMES, MODES AND INSTRUMENTS

The paper is aimed at research of theoretical and practical basis of the of the EU common energy policy regarded to the achievement of sustainable development including with special attention paid to the Ukraine's opportunities in the field of borrowing appropriate positive experience. There has been defined the place of sustainable development among other priorities and strategic aims of the EU common energy policy and characterised the system of the levels at which this policy is implemented. Also the author has revealed the features of the interaction of its subjects and objects, classified methods of the EU common energy policy elaboration and implementation. In the article there also have been characterized key political instruments an this sphere and given several proper examples in the context of the achievement of sustainable development as well as proposed some practical recommendations for Ukraine's borrowing of the best European Practices in this field and intensification of its international energy collaboration.

Keywords: *the EU common energy policy, policy elaboration method, policy implementation method, object, subject, policy level.*

Постановка проблеми. Європейський Союз (ЄС) задекларував досягнення сталого розвитку як одну зі стратегічних цілей своєї діяльності, включивши низку індикаторів такого розвитку до Стратегії "Європа 2020" [1]. Зважаючи на масштабність європейської економіки та її високу залежність від імпорту енергоносіїв, а також з огляду на значні обсяги енергоспоживання та негативний вплив використання традиційних вуглецевих енергоносіїв на довкілля, енергетика, енергоефективність та енергетична безпека європейської економіки виступають важливими складовими стратегічних заходів ЄС на шляху досягнення сталого розвитку.

Одночасно криза у світовій економіці вимагає поєднання заходів, спрямованих на забезпечення потреб майбутніх поколінь (передусім щодо збереження довкілля), з вирішенням економічних і соціальних потреб сучасного покоління, що відповідає сутності концепції сталого розвитку [2].

За таких обставин актуальним є вивчення досвіду ЄС щодо використання спільної енергетичної політики ЄС (СЕП ЄС) як засобу досягнення сталого розвитку, у тому числі в контексті можливості використання Україною позитивного європейського досвіду у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значущість енергетичної проблематики в контексті досягнення сталого розвитку детально проаналізована у роботах Дж.М. Тестера et al. [3], М. Джефферсона [4], Дж. Рендольф і Дж.М. Мстерс [5] та ін. Європейська енергетика та енергетична політика у контексті сталого розвитку перебуває у фокусі дослідницьких інтересів Ф. Морато et al. [6], П.М. Бернс et al. [7] тощо. Проте залишаються недостатньо вивченими можливості сприяння досягненню сталого розвитку на основі механізмів спільних політик ЄС з урахуванням їх впливу на усі компоненти сталого розвитку – соціальний, економічний та охорона довкілля.

Метою даної статті є дослідження теоретичних і практичних засад використання засобів СЕП ЄС у контексті досягнення сталого розвитку, у тому числі з точки зору запозичення Україною вдалого досвіду ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Введення у дію наприкінці 2009 р. Лісабонського договору вивело СЕП ЄС на новий рівень: Лісабонський договором вперше енергетика взагалі була відокремлена від інших галузей провадження інтеграційної взаємодії та включена до числа спільної компетенції ЄС [8]. Належність СЕП ЄС до спільної компетенції ЄС та країн-членів передбачає, що СЕП ЄС зосереджена на координації, узгодженні, гармонізації національних енергетичних політик, створюючи при цьому лише загальні інституційні фрейми, які мають стратегічний або рекомендаційний характер, а також визначаючи цілі та пріоритетні напрями як СЕП ЄС та і відповідних політик країн-членів.

Сталий розвиток є одним з пріоритетних напрямів сучасної СЕП ЄС, а його досягнення є однією з її стратегічних цілей. Зокрема, на базі Стратегії "Європа 2020" у 2010 р. розроблено стратегічний документ "Енергія 2020: стратегія конкурентоспроможної, стійкої та безпечної енергетики" [9], який доповнив положення Білих і Зелених книг щодо сталості енергетики [10; 11].

Як пріоритетний напрям СЕП ЄС "сталий розвиток" включає комплекс дій із запобігання змінам клімату шляхом сприяння поширенню використання енергії з поновлюваних джерел і підвищення енергоефективності європейської економіки, створюючи, таким чином" один з кутів "трикутника" стратегічних цілей СЕП ЄС та втілюючи прояв горизонтальності даної політики (рис. 1).

Горизонтальний характер СЕП ЄС за напрямом "сталий розвиток" проявляється у тому, що його заходи охоплюють усі сфери енергетичного комплексу ЄС (генерацію, постачання, споживання енергії та інфраструктуру), тобто стосуються всіх секторів та галузей європейської економіки. А важливість сталого розвитку як для окремих країн та їх об'єднань,

так і для світової спільноти в цілому зумовлюють горизонтальний характер даного напрямку у двовимірній структурі СЕП ЄС (внутрішній вимір являє собою енергетичну політику щодо країн-членів ЄС, а зовнішній – щодо третіх країн).

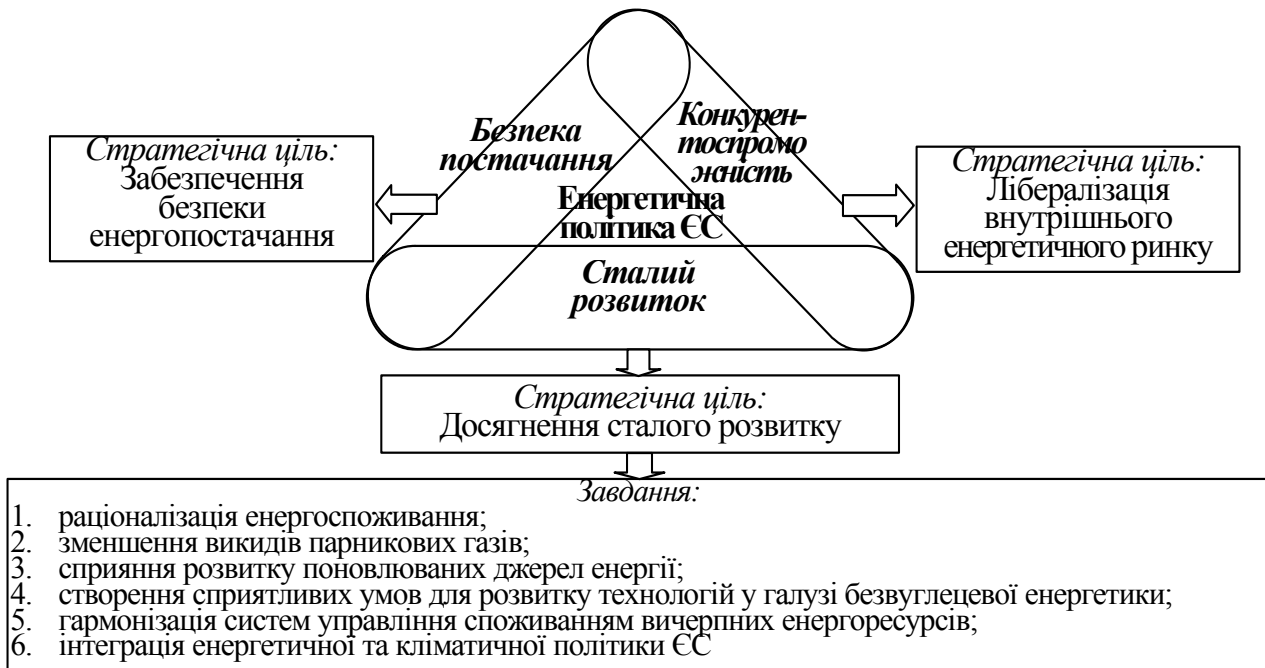

Рис. 1. "Трикутник" стратегічних цілей СЕП ЄС

Зважаючи на горизонтальний характер СЕП ЄС та її належність до числа спільних компетенцій ЄС, основними методами вироблення даної політики виступають регуляторний (регулятивний) метод, метод координації політик і метод співробітництва на національному рівні (метод інтенсивної міжурядової співпраці), тоді як використання інших методів (методу Спільноти та розподільчого методу) є обмеженим через її специфіку та місце у системі компетенцій ЄС.

Механізм вироблення СЕП ЄС передбачає діяльність суб'єктів, що належать до трьох рівнів: наднаціонального, національного та локального. При цьому застосування певного методу вироблення пов'язане з її провадженням на певному рівні. Важливою також є взаємодія рівнів у процесі провадження СЕП ЄС. Так, Використання методу координації політик відбувається у тісному взаємозв'язку наднаціонального та національного рівнів, а метод інтенсивної міжурядової співпраці зумовлює необхідність відокремлення в рамках національного рівня міждержавного субрівня. Саме цей субрівень є ключовим, на якому відбувається взаємодія двох або більше країн-членів ЄС, що є істотною рисою провадження політик спільної компетенції ЄС, тоді як на наддержавному рівні створюються загальні інституційні фрейми, а на національному та локальному відбувається їх імплементація (табл. 1).

Якщо методи вироблення СЕП ЄС класифіковано за рівням здійснення політичного процесу, то методи реалізації СЕП ЄС доцільно класифікувати засобами впливу на об'єкт даної політики. Об'єктом тут виступає енергетична сфера ЄС, яка включає управляючу підсистему (представлена переважно внутрішніми неурядовими суб'єктами управління) та підсистему, що управляється (енергетичний комплекс ЄС). Внутрішні урядові суб'єкти енергетичної політики є щодо енергетичного комплексу урядовими суб'єктам вищого рівня, взаємозалежність між якими відповідає рівням цих суб'єктів (наднаціональному, національному та локальному). Зовнішні суб'єкти енергетичної політики ЄС також виступають як зовнішня управляюча підсистема, але така, що має горизонтальні зв'язки з внутрішніми урядовими суб'єктами управління (рис. 2).

Методи та рівні вироблення СЕП ЄС

Рівень творення політики		Переважаючий метод творення політики
Наднаціональний		Регуляторний метод
		Метод координації політики
Національний	Міждержавний	Метод співробітництва на національному рівні
	Власне національний	Метод координації політики
Локальний (регіональний та місцевий)		Специфічні для кожної держави методи творення національної енергетичної політики

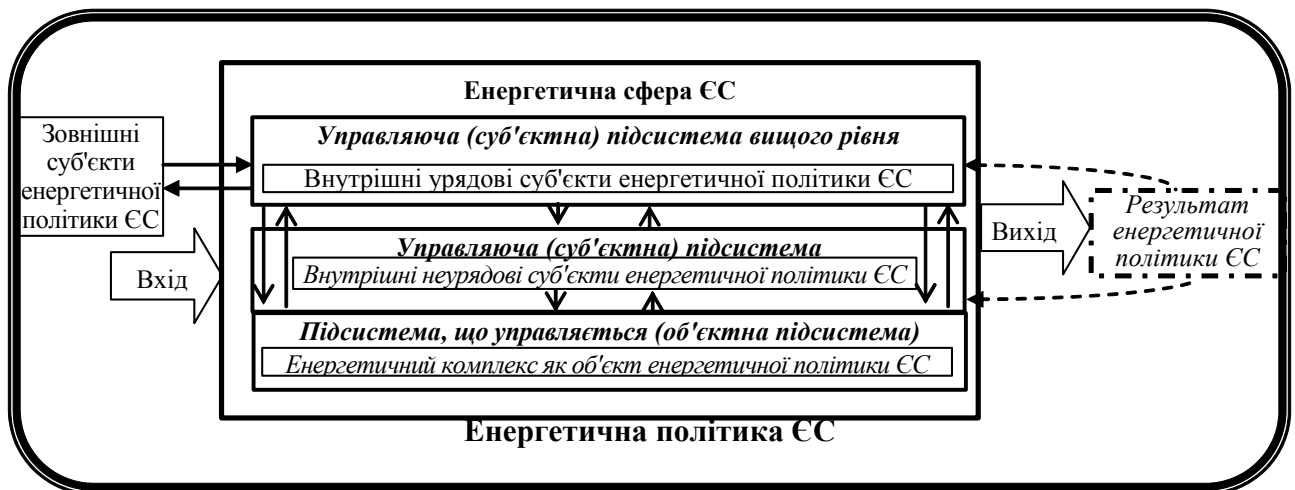

Рис. 2. Суб'єкт-об'єктна взаємодія у процесі вироблення та реалізації СЕП ЄС

За такого підходу суб'єкти СЕП ЄС здійснюватимуть регулюючий вплив на об'єкти даної політики з використанням таких груп методів: 1) економічні методи, які впливають на ринкові відносини в енергетичному комплексі та модифікують умови ведення господарської діяльності; 2) організаційні методи, які являють собою засоби інституціоналізації СЕП ЄС, формування галузевої, функціональної та просторової структури енергетичного комплексу ЄС та структурування суб'єктів управління ним; 3) адміністративно-правові методи, які передбачають здійснення регулюючого впливу на об'єкти політичного впливу шляхом використання нормативно-правової бази вироблення та реалізації СЕП ЄС на усіх рівнях; 4) політичні методи, які передбачають використання засобів політичної міжсуб'єктної політичної взаємодії; 5) соціально-психологічні методи, які включають засоби заохочення суб'єктів та об'єктів СЕП ЄС щодо її реалізації та популяризації її цілей, завдань, інструментів і результатів.

З урахуванням значущості напряму "сталий розвиток" як елементу СЕП ЄС, взаємозв'язок елементів даного напряму (економіка, соціум, охорона довкілля) з відповідними групами методів СЕП ЄС і інструментами, що використовуються в рамках цих методів, відокремленими за критерієм впливу на об'єкт СЕП ЄС, може бути представлений так, як це зображено у табл. 2.

Наприклад, економічні методи СЕП ЄС включають використання таких інструментів, як формування спільних регіональних енергоринків у вигляді складової STEP (Sustainable Tools of Energy Policy), що є елементом програми регіонального розвитку INTERREG IV; встановлення мінімальних цін на окремі енергоносії через запровадження пільгових тарифів (feed-in tariffs) щодо енергії, генерованої з поновлюваних джерел; торгівля дозволами на викиди парникових газів на основі Кіотського протоколу щодо змін клімату та Директиви щодо схеми торгівлі дозволами на викиди парникових газів та пов'язаних з нею нормативно-правових актів.

Класифікація методів та інструментів СЕП ЄС за напрямом "сталий розвиток"

Елементи концепції сталого розвитку	Методи за засобами впливу	Найменування інструментів
	Економічні методи	Формування регіональних спільних енергоринків Фінансова допомога енергетичному сектору Встановлення мінімальних цін на окремі енергоносії Торгівля дозволами на викиди парникових газів
	Соціально-психологічні методи	Заходи щодо захисту прав роздрібних споживачів Заходи із залучення громадськості до процесів вироблення СЕП ЄС за напрямом "сталий розвиток" Інформаційні заходи з популяризації концепції сталого розвитку в сфері енергетичної політики
	Організаційні методи	Заходи зі сприяння розвитку спільної енергетичної інфраструктури
		Заходи зі створення інституцій з управління енергетичним комплексом
		Заходи з удосконалення структури енергетичного комплексу за джерелами постачання енергоресурсів і підвищення безпеки енергопостачання
		Заходи з підвищення енергоефективності та енергозбереження в європейській економіці
		Заходи з трансформації структури енергетичної сфери за видами енергоресурсів
	Адміністративно-правові методи	Норми первинного права ЄС
		Норми вторинного "жорсткого" права ЄС
		Норми вторинного "м'якого" права ЄС
		Норми третинного права ЄС
		Норми міжнародного права
	Політичні методи	Норми національного права держав-членів
		Заходи з інституціоналізації зовнішньополітичних відносин в енергетичній сфері
		Інструменти двосторонньої політичної взаємодії Інструменти регіональної та багатосторонньої політичної взаємодії

Соціально-психологічні методи передбачають застосування таких інструментів, як Проект з підвищення прозорості та участі громадськості в управлінні ядерними відходами (RISCOM II), напрям "Energy" в межах Кампаній з інформування споживачів (Consumer Information Campaigns), функціонування Громадського енергетичного форуму (Citizens' Energy Forum), Консультативної групи європейських споживачів (European Consumer Consultative Group, ECCG) тощо.

Політична складова за напрямом "сталий розвиток" включає провадження організаційних методів (інструментами є Стратегічний план щодо енергетичних технологій (SET-Plan), План дій з енергоефективності (Energy Efficiency Plan), заходи за темою "Енергетика" в межах Сьомої рамкової програми ЄС (7th Framework Programme), Директива щодо поновлюваних енергоресурсів, Проект ManagEnergy зі співпраці у сфері енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії, Рамкова програма Євроатома тощо), а також політичних та адміністративно-правових методів, інструментарій яких переважно є спільним для напрямів СЕП ЄС (наприклад, установчі договори ЄС; діяльність ЄС в рамках міжнародних організацій – Міжнародного енергетичного агентства, Міжнародного енергетичного форуму, Міжнародного агентства з питань поновлюваної енергетики тощо; участь в Енергетичному співтоваристві, приєднання до Європейської Енергетичної Хартії тощо).

Висновок. Таким чином, сталий розвиток є пріоритетним напрямом СЕП ЄС та одночасно її стратегічною метою. Поступ на шляху досягнення сталого розвитку досягається на основі горизонтальності заходів СЕП ЄС за даним напрямом у галузевому та у просторовому вимірах, а також на основі системності заходів, багаторівневості управління відповідними змінами в європейській економіці та суспільстві. Розмаїття методів та інструментів дозволяє охопити усі сторони суспільного життя, втілюючи сутність концепції сталого розвитку як всеохоплюючої парадигми світового розвитку.

Україні доцільно запозичити досвід ЄС у сфері створення інституційного забезпечення сталого розвитку в галузі енергетики, звертаючи особливу увагу на вказані вище позитивні риси. Крім того, доцільною є активізація діяльності України в рамках Енергетичного Співтовариства не лише як міжнародної організації, спрямованої на забезпечення енергетичної безпеки, але й як інструменту сприяння досягненню сталого розвитку; ширше використовувати можливості, що надаються ЄС через використання відповідних інструментів, у т.ч. економічного та організаційного характеру, які запроваджено у зовнішньому вимірі СЕП ЄС (участь у тематичних заходах Сьомої рамкової програми ЄС, формуванні регіональних енергоринків, у т.ч. за участю євро регіонів тощо).

Список використаних джерел

1. Europe 2020: A strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth: Communication from the European Commission, Brussels, 03 March 2010 / European Commission. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>.
2. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. URL : <http://www.un.org/documents/ga/res/42/ares42-187.htm>.
3. Tester J.M., Drake E.M., Driscoll M.J., Golay M.W., Peters W.A. Sustainable Energy: Choosing Among Options. 2nd edition, illustr. Cambridge: MIT Press, 2012. 1019 p.
4. Jefferson M. Energy Policies for Sustainable Development. Energy and the challenge of sustainability. UNDP. Washington, D.C.: UNDP, 2000. P. 415–452. URL : <http://www.undp.org/content/dam/aplaws/publication/en/publications/environment-energy/www-ee-library/sustainable-energy/world-energy-assessment-energy-and-the-challenge-of-sustainability/World%20Energy%20Assessment-2000.pdf>.
5. Randolph J., Masters G.M. Energy for Sustainability: Technology, Planning, Policy. Washington, D.C.: Island Press, 2008. 790 p.
6. Morata F., Sandoval I.S. et al. European Energy Policy: An Environmental Approach, ed. by F. Morato and I.S. Sandoval. Northampton, Ms.: Edward Elgars Pub, 2012. 256 p.
7. Sustainable Development and Governance in Europe: The evolution of the Discourse on Sustainability, ed. by P.M. Barnes; T.C. Hoerber. N.Y.: Routledge, 2013. 288 p.
8. Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. URL : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:FULL:EN:PDF>.
9. Energy 2020. A Strategy for competitive, sustainable and secure energy: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels, 10 November 2010. European Commission. URL : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0639:FIN:EN:PDF>.
10. A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy: Green Paper. European Commission. URL : http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com2006_105_en.pdf.
11. Energy for the Future: Renewable Sources of Energy : White Paper. European Commission. URL : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:1996:0576:FIN:EN:PDF>.